

TITIRITEROAK

(Ipuia)

J. EGIGURENTARRA

—Aspaldi esan zian gure amak, titiriteroak buhame mesprezatuak zirela; ez zutela bizimodu normalik eta herririk gehiengan gaizki ikusiak eta arbuiatuak izaten zirela —esan zion titiritero batek besteari.

—Baj! Atsoen esanak dituk horiek. Bakoitza, den bezalakoa duk eta nolakoa jaiotzeaz ez zegok hautapenik —ihardetsi zion besteak—. Gainera, titiritero guziok ez gaitik berdinak. Batzu mundurik mundu, inongo erresuma jakin batera lotzeke, harat-hunat ibiltzen dituk, atsedetik gabe. Baina guk badiagu herrialde jakin bat, inguru ezagun bat, gure mintzairak mugatzen duena eta horren barruan mugitzen gaituk, hizkirimiriak ontzeko gure hizkuntza tresna dugunez gero. Horregatik, heltzen garen tokian heltzen garela, nork ongietorria eman ez zaiguk falta, badiagu adiskiderik eta aurpegi ezagunak non-nahi mintzaira berdineko erresuma hontan, haurren pozkarri eta adinekoen kontsolagarri.

—Behar bada hori duk gure kaltegarri.

Hi beti zalantzaz eta kontentagaitz. Har zak patxadaz bizi-modua eta behinoraezkero jarrai dezagun gure ekintza, plazamutil jaio ginenez, jendearen entretenigarri. Gizonen artean poza eta alaitasuna zabaltzea duk gure eginkizuna, naturalezak doain hori eman zigunez.

—Ba, gure amaren ustez, Jainkoak emana diagu berezko doain hori.

—Dena dela, bete dezagun gure egitekoa. Mundu hontan, zerbait bete ahal izatea ez duk guti.

Egia esan, titiriteroak leku guzietan ez zuten aurkitzen harrera berdina. Ilunarreta aldean ibili zirenean ez zuten fama onik. Garaiak ere bestelakoak ziren eta. Ilunarretan biztanle guziak ziren elizkoiak eta titiriteroetatik guti batzu beste ez ziren joaten elizkizunetara. Hoietako bat konfesatzera joan zenean eta apezak bere bizitzak galde, alperrik ziren haren eginkizunak hitzez azaltzea eta apez zaharrak ulertuko bazuen, titiriteroak bere pantomimaren bidez agertu behar izan zuen. Han bertan, zain zegoen jendearen aurrean, konfesonario ondoan, ankaz gora jarri zen titiriteroa. Han ziren emakumezkoak, gizona besoen gainean buruzbehera eta ankak gora zituela ikusteaz, bildurtu ziren eta guziak ihesari eman zioten, apez zaharra erdi txoraturik holako penitentziak jartzen hasia zelako ustean; denak etxera joan ziren, galtzak jaztera. Garai hartako ortodosiaz emakumezko guziak gonekin ibiltzen bai ziren. Ilunarretako autubatzaileen artean laster zabaldu zen berria, titiriteroak ez zutela gizalegerik behar bezala betetzen, bat edo beste elizara joanarren. Gainera, joaten zirenek hartzen zituzten penitentziak leku, agiri agirian zegoen pekatuaren eremuetan zebiltzala. Denak ez ziren uste berekoak, baina titiriteroenganako mesfidantza indartuz joan zen. Haurrak izan ezik, gainerakoan, anitz mesprezu, arbuio eta aurpegi ilunak nonnahi ilunarretan. Titiriteroak beren agergaitzat erabiltzen zuten ikurñoa, h formaduna, askorentzat susmagarria zen; zalantzazkoa. Horrek bere atzetik izango omen zuen zerbait. Batzuentzat, h hori, jirafaren irudia besterik ez zen, zirkoan ibili ziren garaian erabilitako abere haien oroitzapenez; beste batzuentzat, h, titiriteroak komediak egiteko erabiltzen zuten aulkiaren irudia, besterik ez. Baina, Ilunarretako zurrumurru susmagarriak ez ziren baretzen. Titiriteroak buruzagiagana ere jo zuten. Honek, erantzunez, lehenbizi programetatik hizkirimiriak kentzea eskatu zien. Baina titiriteroak ondo zekiten hizkirimiri gabe jaialdi tristeak izango zirela; gatzozpin-durik gabe jendea aspertu eta nazkatu besterik ez.

—Inor alaitzeko giroak gutitu bazaizkigute, goazeman beste leku batera.

Bakeagatik, handik aldetzea erabaki zuten. Eta, erabagita-korean arabera, Ilunarretan San Eladio festak ospatzeko ziren garaian Argiategirako bidea hartu zuten.

Argiategi. Haiek ziren egunak eta haiek gauak. Ezkondutako urtea eta xerria hildako astea omen dira onenak. Ba, halakoak ziren Argiategiko gau eta egunak. Baina, ez omen da zorionik betiko iraupena duenik, ezta ere arrosarik arantzarik gabe. Argiategik ere ezagutu zituen bere aldakuntzak. Bi talde nagusitan banatzen zen herria: Kontuztaldea eta Zarataldea, eta bien arteko orekan aski ongi konpontzen ziren titiriteroak. Beren ustez, mundu hontan inork bete ezakean eginkizunik onena betetzen zuten: jendea dibertitu, barre eraginez. Herri baten osasunaren alde, zer gauza hoberik? Baina, talde bien zatiketa gogorra heldu zen, borroka eta auzi latzen ondorean. Titririteroak larri, burutzen zenaren menpekotasunean erortzeko arriskuagatik. Hala gertatu ere. Eztabaidak, auziak, azpijanak, borrokak igaro ondorean Zarataldekoek jabetu ziren Argiategiko agintaritzaz. Herriak batzarrak, buruzagiek asanbladak, aldakuntza hemen eta aldakuntza han. Azken erabakiak, lege. Pertsona bakoitzari bere ezaugarria eskatzen hasi ziren, ez dakite nolako ikurño baten izenean. Hori zen iraultzaile berrien ezaugarria. Titririteroak beren h ikurñoa ez zuten aski. Erdipurdizko anarko, librepenstazaille, liberal edo antzerako motarik ere ez zuten onartzen. Batasunaren izenean denak sakrifikatu behar ziren. Baina ez galde zer batasun, herriaren izenean mintzatzen zirenei. Libertatea, anaitasuna, elkartasuna..., gerorako itxaropenean gorde behar zen. Titririteroak, herritarren artean bat eginik edo nahasturik bazebiltzan ere, definitu beharra zuten, eta definitzen ez baziren, beste gabe, *de facto*, definituak zeuden. Buruzagitzak esango zuen, ezer esatekorik bazegoen. Arautegi hertsia jarri ziren, hontarako eta hartarako. Eta, titiriteroendako arauak ere bai. Zeruko argiaren arabera ezin ziren ibili eta ilunean argiz ikusteko elektrika indarraren argia behar. Joera hortatik, elektrika kontsumoa gehitu beharrezkoa iduritzen zitzairen eta kontsumo gehitzeak nuklear indarraren beharra ekarriko zuela eta hori ezinezko bihurtzeko zerbait asmatu beharra zuten. Titririteroak, zer esanik ere ez, ekologistak ziren praktikan; Argiategiko Zarataldea ere bai beren teoriak eta hitzez. Gainera, hori ongi frogatua zuten ekologista ikurñotzat arraultza frijituaren irudia hartu zutenetik eta ekologia prolemak aztertzeko bilera nagusi bat eratu ere bai, jazzi jaialdiz eta gaupasaz bukatzeko. Gehienek jan-edanezko doainak erakutsiz igaro zuten eguna eta gaua, oihi zarataz, Zarataldearen ohorez. Orduan oharitu ziren titiriteroak Argiategiko ihauteriak noiznahi ospatzen zirela. Handik egun gutira, Argiategiko dendariak estu ta larri ibili ziren hiri-

nagusietara ez ezik herririk tipienetara ere punta estudun orraziak eskatuz, zituzten eskariak bete ahal izateko. Jaialdiaren ondotik herri guzia bete bai zen zorritz. Askoren ustez titiriteroak ziren errudun, zeren ez bai zuten behar bezalako garbitasunik, eta denboraz kontuak eskatu behar zitzaizkien, ia arauak behar bezala betetzen zituzten edo arautegi hertsia goa ezarritz. Zurrumurru horiek entzunaz, titiriteroak buruzagiengana jo zuten berekiko arazoak aurkeztuz eta aurrerantzerako bideak hobetzeko, eta, arren, argirik ez ukatzeko onespena eskatu zuten. Otoi, zerurik gabeko argia onartzen zutela, garai hauetan egunezko jaialdiak urri gelditzen zirenez; baina, argia beharrezko zutenez, argi artifiziala elektrika bidez. Lehengo arauaz gainera, kondizioetarik bat izan zen argiarena eta amor eman zuten. Baina, zeruko argia behin eta berriz aipatzen zenez, zerurik ez aipa eta ez ikus, jarri zieten kondizio nagusitzat; zeruak beste gabe susmo txarrak ekartzen zituzenez. Horregatik, aurrerantzean, buruzbehera ibili beharko ziren titiritero guziak. Hura, titiriteroen larritasuna, buruzbehera luzaroan, odolez burua kolpatzeko bildurrez. Arren, uzteko buruzgora ibiltzen ere. Buruzagiak batzarturik erabaki zuten, buruzgora, zerura begira, noizbehinka egoteko eskubidea zutela, baina lepotik soka batekin zintzilik. Hala ere, titiriteroak, beren buruak urkatzeko bildurrez ziren. Une labur batzutan egin zituzten frogak, baina ezin iraun eta utzi egin behar, itoko ez baziren. Gertakariok horrela ziren artean, Argiategin ez zen autobatzaile beharrik titiriteroen jokaeraz susmo txarrak zabaltzeko; goitik behera zetozen aginduak, eta poliki poliki giro ilunak ingurutzen zituen bazterrak, titiriteroentzako geroago eta giro txarragoa. Zerbait egin nahi zuten eritzi okerren kontra, baina dena alperrikako bihurtu zen. Ez du axolarik Argiategiko guziak uste berekoak ziren ala ez, zeren Argiategiko usteak teletipaturik zetozen gizaki bakoitzak pentsaketan denborarik gal ez zedin. Hala ere, titiriteroak bertan bizi nahi, azken ugarte babesa aurkitzeko asmoz. Aspaldi, arrazoi horrek erotan bai zituen Argiategira. Baina, bereziki, haurren atsegingarri zirelako eta, baita ere, zentzudun gizonen artean umorea eralgitzen zutelako. Hala ta guzi ere, kezka larriak jabetu ziren titiriteroengan. Batzartu ziren eta jaialdien egitarauak aldatzeko eskaera egitea pentsatu zuten: komediak egin eta hizkirimiriak kontatu beharrean, kitarra jo eta kantatu. Enbaxada honekin jo zuten hirugarren mailako buruzagi ordezkioagana, honek goragokoak jakitun ipintzeko. Argiategikoek oso ondo zaintzen bai zituzten jerarkiaren gradoak, asanbladaz hautatutakoeren artean. Buruzagi ordezkarietako haren lehen galdea:

—Zer kitarra eta zer kanta?

—Kitarraz baladak eta agintariori ongi iduritzen bazaizue, kanten orde z abestiak —titiriteroak ihardespenez.

—Ez diat ulertzen; baina, ha bestea guk erabakiko diagu; kitarra, ordea, norena, zuena ala gurea?

—Gure kitarraz, baladak.

—Guk geuk dizkiagu kitarrak eta balak.

—Balak ez, baladak —erantzun zion titiriteroetako batek.

—Beno, ez neregana etorri titiritero hitz-jokoz irripar eragin nahirik. Gure kitarrak afinatzeko zuek ez duzute barrabilarik eta balasoz geuk jakingo diagu zer egin. Ekologiaren alde-rako garbitasunak egin beharrez gaudenez. Guk esanak balio dik eta kito! Gurekin konforme ez dena, utikan!

Ordez kariaren hitzak entzun ondorean, aurpegi zurbilez irten ziren handik titiriteroak. Aurrerantzean, berentzat, egun larriak zetozela ohartzen ziren. Argiategin ez zuten bizitzerik. Titiriteroak berekiko: «Ilunarretan eta Argiategin, inozente eguna urte oroz irauten duena denez, ez diagu ezer egiterik.» Abuztuaren 2a zen, aingeruen eguna, beren tresna guziak gurdira bildu eta aldetzeko prestakuntzak egin zituztena. Biharamun egunsentiz, bidez bide abiatu ziren. Bai; bide zahar batetik, noraezean, buha-metasunik gorrienean. Izozturik zeuden bideak eta giro hotza nonahitik. Bidean, aurrez aurre, eskale bizar gorri bat aurkitu zuten, eta titiriteroetatik bide gidari egiten zuenak galdetu zion:

—Jauna; bide honek, nora garamaz?

—Linbora.